

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาท

กำจัด จุฑาวิฑูกร ,วทบ. (บริหารสาธารณสุข)
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท

Kumjud Jutavutikun, B.Sc
Chai Nat Provincial Health Office

บทคัดย่อ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาท นี้ ได้มาจากการใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอนตามลำดับ คือ 1) สำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านปัญหา และแนวทางในการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยจัดกลุ่มสนทนาผู้นำชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องแล้วบันทึกข้อมูล 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัคร สาธารณสุข จังหวัดชัยนาท แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ เฉพาะด้านตรวจสอบและแก้ไข 3) ทดลองใช้หลักสูตร ฝึกอบรม กับอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 45 คน และ 4) ประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนระบุโรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาต่อสุขภาพและการศึกษา โดยส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว ซึ่งต้องดำเนินการเฝ้าระวังโรค ทั้งนี้การจัดอบรม/ประชุมแก่ผู้เกี่ยวข้องชุมชน เป็นประเด็นสำคัญ ดังนั้น ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตร ที่ประกอบด้วยกลุ่มสัมพันธ์ และการทำงานเป็นทีม โดยความสำคัญของการเรียนรู้เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” อาการของโรคไข้เลือดออก ได้เน้นการสังเกตอาการ การป้องกันการเกิดโรค แนวทางการป้องกันโรคโดยชุมชน เทคนิคและวิธีถ่ายทอดความรู้เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” แก่เพื่อนบ้าน และเมื่อทดลองใช้หลักสูตรกับอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 45 คน เป็นเวลา 3 วัน แล้ว การประเมินผลหลักสูตรได้ชี้ว่าหลักสูตร ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ เนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมมีความสนใจ และระดับคะแนนความรู้ดีขึ้น รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนบ้านได้.

บทนำ

ไข้เลือดออกเป็นโรคติดต่อที่นำโดยยุงลาย ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทยและจังหวัดชัยนาท โดยแต่ละปีจะพบผู้ป่วยจำนวนมาก หากการวินิจฉัยและดูแลไม่ถูกต้องอาจทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ แนวโน้มการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกเป็นแบบปีเว้น 2 ปี ซึ่งสถานการณ์การเกิดโรคไข้เลือดออกของชัยนาทก็ยังคงสูงกว่าเกณฑ์เป้าหมายของแผนพัฒนาการสาธารณสุขที่ต้องการลดอัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกให้เหลือไม่เกิน 50 ต่อแสนประชากร โรคไข้เลือดออกในจังหวัดชัยนาทมักจะมีการระบาดช่วงเริ่มเข้าสู่ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมีนาคม-เมษายน และจะสูงต่อไปจนถึงเดือนตุลาคม ซึ่งจะเป็นลักษณะนี้ทุกปี

การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกได้ดำเนินการตามกลแบบผสมผสาน ทั้งการควบคุมตัวเต็มวัยของยุงลายโดยไม่ใช้สารเคมีและใช้สารเคมี และการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยทำลายลูกน้ำ พร้อมกับทำให้สุขภาพและการป้องกันยุงกัด อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานแก้ไขปัญหาระบาดของโรคไข้เลือดออกที่สำคัญก็คือการกำจัดแหล่ง

เพาะพันธุ์ยุงลายด้วยวิธีทางกายภาพ และต้องปฏิบัติอย่างทั่วถึงทุกครัวเรือน ชุมชน โรงเรียน และต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับประชาชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องได้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกอย่างถูกต้อง เพื่อการมีพฤติกรรมที่นำไปสู่การควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกในที่สุด ซึ่งมีหลายวิธีการ เช่น การรณรงค์กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การสร้างแบบอย่างในการควบคุมโรคไข้เลือดออก และวิธีการที่สำคัญวิธีหนึ่งก็คือ การสร้างชุมชนพลังเพื่อแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกโดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขผู้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด และเป็นบุคคลที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสู่ประชาชนสามารถดำเนินงานเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารของอาสาสมัครสาธารณสุขสู่เพื่อนบ้าน เป็นการถ่ายทอดแบบกันเองในลักษณะการเผยแพร่ข่าวสารของบุคคลในสังคมเดียวกัน ทำให้การถ่ายทอดและการรับรู้ข่าวสารนั้นง่ายต่อการเข้าใจ และตรงกับความต้องการมากยิ่งขึ้น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขนี้ จึงนับเป็นการวางรากฐานแห่งการแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกโดยชุมชนที่มีอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นแกนนำ

วัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ศึกษาข้อมูลด้านปัญหาโรคไข้เลือดออกในชุมชน
2. สร้างหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาท ที่ตอบสนองความต้องการรับรู้ และแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคไข้เลือดออก
3. ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาท
4. ประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น

วิธีการ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านปัญหาโรคไข้เลือดออก

ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้วยตนเอง โดยการจัดกลุ่มสนทนา (Focus group discussion) ในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคไข้เลือดออก และพินความรู้เดิมของประชาชน และแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออก ผู้เข้าร่วมสนทนามากกลุ่มประกอบด้วย พระภิกษุในชุมชน ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้รับผิดชอบพื้นที่ และประชาชนทั่วไป โดยแบ่งเป็นหมู่บ้านละ 1 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาโรคไข้เลือดออกในชุมชน จากขั้นตอนที่ 1 มาพิจารณากำหนดเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้านซึ่งแต่ละท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหา และด้านการวัดและการประเมินผลตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตร

หลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ด้าน ถูกนำไปทดลองใช้กับอาสาสมัครสาธารณสุขในตำบลชัยนาท จำนวน 45 คน โดยสุ่มตัวอย่างผู้เข้ารับการอบรมแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งวิธีการประเมินมีดังนี้

1. ประเมินผลด้านความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม โดยจัดทำข้อสอบวัดผลการเรียนของผู้เข้ารับการอบรมจำนวน 10 ข้อ ก่อนและหลังการฝึกอบรม (Pre & Post test)
2. สังเกตการณ์การมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการอบรม และเป็นวิทยากรร่วมกับนักวิชาการสาธารณสุขสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท จะเป็นผู้สังเกตสภาพการณ์ทั้งในระหว่างการอบรม เช่น การร่วมกิจกรรม การซักถาม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมด้วยกันเอง และกับวิทยากร
3. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในแต่ละชุมชน โดยดำเนินการสัมภาษณ์หลังเสร็จสิ้นการอบรมไปแล้ว 1 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์ไว้ ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และเป็นการวางแผนการประเมินผลให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนว่าบรรลุตามความมุ่งหมาย และจุดประสงค์จริงหรือไม่ เพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้แก้ไขปรับปรุงควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนต่อไป

หลักสูตรฝึกอบรบ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จะควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในชุมชนที่จัดทำขึ้นในลักษณะของแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ โดยได้ทำการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข จากของตำบลชัยนาท อำเภอเมืองฯ จังหวัดชัยนาท ระยะเวลาในการอบรม 3 วัน คือ วันที่ 1 และ วันที่ 2 (ภาคเช้า) อบรมภาคทฤษฎี, วันที่ 2 (ภาคบ่าย) อบรมภาคปฏิบัติโดยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม และวันที่ 3 เป็นการสรุปผลการเก็บข้อมูลภาคสนาม และสรุปผลการอบรม วิทยากรในการอบรมเป็นบุคลากรสาธารณสุข และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรฝึกอบรบอาสาสมัครสาธารณสุข เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” หมายถึง การใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความตระหนัก ทักษะ และให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออก

โรคไข้เลือดออก หมายถึง โรคติดเชื้อชนิดหนึ่งที่เกิดจากเชื้อไวรัส ที่มีอยู่กลายเป็นพาหะนำโรค พบมากในเด็กอายุ 5-9 ปี, รองลงมาเป็นช่วงอายุ 10-14 ปี สำหรับเด็กในชวปีแรกมักพบใน อายุ 7-9 เดือน มักพบการระบาดในฤดูฝนในช่วงที่มียุงลายชุกชุม

การควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก หมายถึงการรณรงค์ไม่ให้เกิดโรคไข้เลือดออก โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการให้สุศึกษา การให้ข้อมูล การชี้แจงวิธีการที่เหมาะสมเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างชุมชนปลอดโรคไข้เลือดออกในที่สุด

ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก หมายถึง การระลึกและเข้าใจในข้อเท็จจริงของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก การสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำเพิ่มสะสมงาน การควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก

เจตคติเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น หรือท่าทีของอาสาสมัครสาธารณสุขและประชาชนที่แสดงออกในเรื่องการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก การสำรวจข้อมูล เพื่อสรุปกิจกรรมควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก การถ่ายทอดข้อมูลสู่เพื่อนบ้าน

อาสาสมัครสาธารณสุข บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในแต่ละคุ้มบ้าน โดยวิธีสังคมนตรี และได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด โดยมีบทบาทหน้าที่ในกิจกรรมพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้านและชุมชน

wa

๑. การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาโรคไข้เลือดออก

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคไข้เลือดออก รวมทั้ง พื้นความรู้เดิมของประชาชน และแนวทาง การดำเนินงาน เฝ้าระวังพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกจากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปัญหาโรคไข้เลือดออกของชุมชน ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาระบุว่า โรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน เพราะแต่ละปีจะมีประชาชน โดยเฉพาะเด็ก ๆ ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกหลายคน ซึ่งการป่วยแต่ละครั้งทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนมาก รวมทั้ง ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้

1.1 ปัญหาต่อสุขภาพ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้รับผิดชอบพื้นที่ได้กล่าวถึงปัญหาของโรคไข้เลือดออกที่มีต่อสุขภาพว่า โรคไข้เลือดออกเป็นโรคที่มีอันตรายสูงสุดถึงขั้นทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้

1.2 ปัญหาต่อการศึกษา ครูอนามัยโรงเรียนได้ให้ความเห็นสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า เมื่อนักเรียนป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกก็จะทำให้ต้องขาดเรียน ไม่สามารถเรียนตามเพื่อนได้ ก่อให้เกิดปัญหา การเรียนของนักเรียนคนนั้นด้วย

2. วงจรที่เกิดจากโรคไข้เลือดออก ประชานอาสาสมัครสาธารณสุขให้ความเห็นว่า โรคไข้เลือดออกนั้นส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

2.1 ด้านเศรษฐกิจ ตัวแทนประชาชนที่ร่วมกลุ่มสนทนาได้สนับสนุนในเรื่องค่าใช้จ่ายในการรักษาผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกว่า โรคไข้เลือดออกมีอันตรายถึงแก่ชีวิต ผู้ป่วยต้องได้รับการรักษาที่รวดเร็ว ดังนั้น เมื่อมีเด็กป่วยด้วยอาการที่สงสัยเป็นโรคไข้เลือดออก ก็มักจะเข้ารับการรักษาที่คลินิก หรือโรงพยาบาลเอกชน ทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูง และผู้ที่มาฝากคนไข้ก็ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งค่าเดินทาง ค่าอาหาร และ อื่น ๆ

2.2 ด้านสถาบันครอบครัว โรคไข้เลือดออกเป็นโรคที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูง หากครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีสมาชิกป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก อาจต้องกู้เงินจากเพื่อนบ้าน ซึ่งก็ต้องเสียดอกเบี้ย นับเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น จะส่งผลให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวต่ำลง

3. แนวทางดำเนินการเพื่าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน การดำเนินการเพื่อเฟ้าระวังโรคไข้เลือดออกต้องได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาต่างมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป สามารถสรุปได้ ดังนี้

3.1 ควรจัดประชุม/อบรม ให้ความรู้โรคไข้เลือดออกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำชุมชน อบต. กรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ครู พระ และประชาชนที่มีความสนใจ

3.2 การจัดกิจกรรมการเพื่าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยเริ่มจากครอบครัวที่มีผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกก่อน แล้วค่อยขยายผลกับกลุ่มอื่นต่อไป

3.3 การจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้เห็นถึงความสำคัญของการเพื่าระวังโรคไข้เลือดออก เช่น การจัดนิทรรศการ การประชาสัมพันธ์ตามเสียงตามสาย/หอกระจายข่าว การฉายวิดีโอทัศน์ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สนทนากลุ่มยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆ อีก เช่น ให้ใช้กระบวนการกลุ่มช่วยในการจัดกิจกรรม โดยผู้เข้ารับการอบรมควรทำงานเป็นทีม เยาวชนควรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เนื่องจากเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สำคัญ วิทยากรในการอบรมควรเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกเป็นอย่างดี และเตรียมตัวอย่างมานำเสนอ เพื่อผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจยิ่งขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการทำลายยุงลายโดยไม่ใช้สารเคมีมากกว่าการใช้สารเคมี

สำหรับหัวข้อเรื่อง “โรคไข้เลือดออก” ที่สมควรใช้ในการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข ได้แก่

1. ความสำคัญของการเรียนรู้เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” เน้นที่สถานการณ์การเกิดโรคไข้เลือดออกของประเทศ จังหวัด อำเภอ และตำบล

2. อาการของโรคไข้เลือดออก โดยให้เน้นในเรื่องการสังเกตอาการโรคไข้เลือดออก

3. การป้องกันการเกิดโรคไข้เลือดออก

4. แนวทางการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยชุมชน เน้นการทำลายแหล่งพันธุ์ และกำจัดยุงลายโดยไม่ใช้สารเคมี

5. เทคนิคและวิธีการถ่ายทอดความรู้เรื่อง “โรคไข้เลือดออก” แก่เพื่อนบ้าน

ผู้แทนอาจารย์เสนอระยะเวลาในการอบรม 3-5 วัน และควรอบรมในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับช่วง มีการระบาด

ของโรคไข้เลือดออก (ช่วงเดือนเมษายน-ตุลาคม) เพื่อกระตุ้นเตือนความทรงจำผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มต่างก็เห็นด้วย โดยเอกสารและสื่อที่ใช้ในการอบรม ให้ผู้วิจัยประสานงานรับการสนับสนุนจากสำนักงานควบคุมและป้องกันโรค กรมควบคุมโรค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งควรจัดทำเอกสารประกอบการอบรมครั้งนี้ด้วย สำหรับการบรรยายของวิทยากร ควรใช้สื่อประกอบ เช่น แผ่นโปสเตอร์ วิดีโอ และสไลด์ เป็นต้น วิธีการในการฝึกอบรมภาคสนาม นอกจากการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชนแล้ว ควรให้มีการเผยแพร่ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมภาคทฤษฎีแก่เพื่อนบ้านพร้อมไปด้วย

กลุ่มสนทนาได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า เมื่ออบรมภาคทฤษฎีและภาคสนามเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกต่อไปด้วย เช่น ให้มีการเผยแพร่เอกสารแก่ครัวเรือนที่มีสมาชิกป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก และครอบครัวที่มีกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ ครอบครัวยุติการตั้งครรภ์และเยาวชน การเผยแพร่สโปด/บทความทางเสียงตามสายในชุมชน การสนับสนุนสื่อเพื่อจัดกิจกรรมในชุมชน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับอาสาสมัครสาธารณสุขแต่ละแห่งจะปรึกษา วางแผนร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน

◎ 2. การสร้างหลักสูตร ◎

โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์เฉพาะของหลักสูตร เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขมีศักยภาพต่าง ๆ คือ

1. มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องโรคไข้เลือดออก
2. สามารถแพร่ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกให้แก่เพื่อนบ้านได้
3. สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน และร่วมจัดกิจกรรมในชุมชนได้ตามความเหมาะสม

ผู้เข้ารับการอบรม ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขในตำบลชัชชนา อำเภอเมืองฯ จังหวัดชัยนาท

ระยะเวลาในการอบรม ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ รวม 3 วัน

เนื้อหา ประกอบด้วย 5 หัวข้อเรื่อง จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

วิธีการฝึกอบรม

1. บรรยาย
2. อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เข้ารับการอบรม
3. ฝึกอบรมภาคสนาม

อุปกรณ์และสื่อ ประกอบด้วย

1. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ/แผ่นโปสเตอร์
2. วิดีโอ สไลด์
3. ชุดนิทรรศการ
4. หนังสือ/เอกสารประกอบการอบรม

การประเมินผล

1. ประเมินความสนใจ การมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรม
2. ประเมินความรู้ก่อนการอบรม (Pre test) และหลังการอบรม (Post test)
3. ประเมินผลกิจกรรมหลังการอบรม

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร ด้านเนื้อ และด้านการประเมินผล ได้ให้ข้อคิดเห็น และเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. เนื้อหาควรปรับให้ตอบสนองกับเรื่องต่อไปนี้

- ความสำคัญของการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน
 - บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุข ต่อการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในชุมชน
 - การสร้างความสัมพันธ์ของอาสาสมัครสาธารณสุขกับชุมชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออก
- เทคนิคการสร้างแรงจูงใจเพื่อแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออก และการชักชวนเพื่อนบ้านร่วมเฝ้าระวังโรค

ไข้เลือดออกในชุมชนเอง

2. การนำเสนอเนื้อหาในการอบรม ไม่นั้นวิชาการจนเกินไป เพื่อให้ผู้รับการอบรมสามารถรับรู้ได้เต็มที่

3. การจัดลำดับเนื้อหา ควรสลับระหว่างเนื้อหาที่ยากกับที่ง่าย และควรแบ่งกลุ่มหมุนเวียนเข้ารับการรู้แต่ละเรื่องแต่ละฐาน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมไม่เกิดความเบื่อหน่าย

4. ควรจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความคุ้นเคยกัน จะได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่

5. ควรให้อาสาสมัครสาธารณสุขจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เข้ารับการอบรม ได้ร่วมกันวางแผน จัดกิจกรรมเพื่อเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกของชุมชนตนเอง

จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาประมวลเพื่อปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้

๓. การทดลองใช้หลักสูตร

ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตร โดยฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลชัยนาท อำเภอเมืองฯ จังหวัดชัยนาท จำนวน 45 ซึ่งมีทั้งชาย (ร้อยละ 42.22) และหญิง (ร้อยละ 57.78) อายุเฉลี่ย 43.8 ปี ส่วนใหญ่ อายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 46.67) รองลงมาอายุ 51-60 ปี (ร้อยละ 20.00) อายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 17.78) อายุ 21-30 ปี (ร้อยละ 11.11) และอายุ 61 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 4.44) ตามลำดับ สำหรับระดับการศึกษาของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 71.11) รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษา ปริญญาตรีและสูงกว่า และอนุปริญญา (ร้อยละ 22.22, 4.44 และ 2.22 ตามลำดับ) ตารางการอบรม มีดังนี้

ตารางการอบรมเรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข

วัน เดือน ปี	เวลา	เรื่อง	วิทยากร
วันแรก	08.30-09.00 น.	ลงทะเบียน	นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด หรือผู้แทน คณะวิทยากร
	09.00-09.10 น.	พิธีเปิดการอบรม	
	09.10-10.15 น.	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์	
	10.15-10.30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	นักวิชาการสาธารณสุข คณะวิทยากร
	10.30-12.00 น.	สถานการณ์โรคไข้เลือดออก	
	12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน	
	13.00-16.30 น.	แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม หมุนเวียน ตามฐาน	
		<ul style="list-style-type: none"> - อาการของโรคไข้เลือดออก - การป้องกันโรคไข้เลือดออก - แนวทางการป้องกันโรคไข้ เลือดออกโดยชุมชน - การทำงานเป็นทีมและการ สร้างทีมงาน <p>* พักรับประทานอาหารว่าง เวลา 14.30 น.</p>	
วันที่สอง	08.30-09.00 น.	ลงทะเบียน	นักวิชาการสาธารณสุข
	09.00-10.30 น.	เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ	
	10.30 -10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	ผู้วิจัยและคณะวิทยากร
	10.45-16.30 น.	การฝึกอบรมภาคสนาม โดยการสำรวจ ข้อมูลพื้นฐาน และฝึกทักษะการถ่ายทอด ความรู้แก่เพื่อนบ้าน	

วัน เดือน ปี	เวลา	เรื่อง	วิทยากร
วันที่สาม	08.30-09.00 น.	ลงทะเบียน	คณะวิทยากร
	09.00-10.30 น.	สรุปผลการปฏิบัติงานภาคสนาม	
	10.30-10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	
	10.45-12.15 น.	วางแผนทางการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก	คณะวิทยากร
	12.15-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน	คณะวิทยากร
	13.00-16.00 น.	วางแผนทางการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก(ต่อ)	
16.00-16.30 น.	พิธีปิดการอบรม	สาธารณสุขอำเภอเมืองชัยนาท	

๔. การประเมินผลหลักสูตร

4.1 ความรู้ก่อน และหลังการอบรม คะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรม 4.09 (S.D. 2.36) โดยคะแนนสูงสุด 7 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 2 คะแนน คะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมได้เพิ่มขึ้นเป็น 7.82 (S.D. 1.02) โดยคะแนนสูงสุด 10 คะแนน และต่ำสุด 6 คะแนน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกดีขึ้น

4.2 การมีส่วนร่วม พบว่า รูปแบบการจัดการอบรมดีมาก ผู้เข้าอบรมมีความเป็นกันเอง และใกล้ชิดกับวิทยากร สามารถซักถามปัญหาข้อข้องใจได้ทุกเรื่อง และวิทยากรมีความเป็นกันเอง ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมไม่เคร่งเครียดในเนื้อหา และได้รับความรู้ดีมาก และจากการสัมภาษณ์วิทยากรทุกคน พบว่า คณะวิทยากรมีพึงพอใจกับการอบรมในครั้งนี้

4.3 การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่นและตัวแทนประชาชนมีความเห็นว่า อาสาสมัครสาธารณสุขที่รับการอบรมตื่นตัวในการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในชุมชน โดยถ่ายทอดความรู้โรคไข้เลือดออกสู่บุคคลอื่น ๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ในงานทำบุญของชุมชน พูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับการอบรม และแนะนำให้เพื่อนบ้านปฏิบัติตัวเพื่อควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องโรคไข้เลือดออก มากขึ้นทั้งสิ้น

จากข้อประเมินผลข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องโรคไข้เลือดออกสำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสม ทั้งในด้านเนื้อหา วิทยากร ผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการดำเนินการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพเพื่อควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปได้

วิจารณ์

การพัฒนาหลักสูตร ตามที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มสนทนา FocusGroup Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกขององค์กร ชุมชน และแกนนำชุมชน บุคคลที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาระดับองค์กร ตลอดจนแนวทางการร่วมมือขององค์กรชุมชนต่อการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก แล้วนำข้อมูลมาใช้สร้างหลักสูตร จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรนี้มีมาตรฐานตรงตามหลักสากล อันประกอบด้วย การวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร ความต้องการของชุมชน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหา การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล การทดลองใช้หลักสูตร และการปรับปรุง-แก้ไขหลักสูตร^(1,2,3)

การประเมินหลักสูตร ข้อมูลคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของผู้เข้ารับการอบรม ดีขึ้นหลังการอบรม ซึ่งสอดคล้องตามหลักการของการพัฒนาหลักสูตรที่ต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกแก่ผู้เข้ารับการอบรม โดยมีดัชนีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรม⁽⁴⁾ นอกจากนี้ การที่ผู้เข้ารับการอบรมนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก นับเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรมที่จะนำมาสู่การแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกให้ลดลงไปได้ในที่สุด⁽⁵⁾ ด้วยวิธีที่อาสาสมัครสาธารณสุขซึ่งรับ การถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากการอบรมตามหลักสูตรที่ กระทรวงสาธารณสุขกำหนด แล้วให้การช่วยเหลือเพื่อนบ้านด้วยการถ่ายทอดความรู้แบบกันเองแก่บุคคลใกล้ชิดและ คั่นเคย การรับรู้ข่าวสารนั้นง่ายต่อการเข้าใจ และตรงกับความต้องการมากยิ่งขึ้น⁽⁶⁾ รวมทั้งการได้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาระดับสาธารณสุขโดยการดำเนินงานของชุมชนเอง ตามกลวิธีการสาธารณสุขมูลฐาน โดยหาปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข และรูปแบบในการแก้ปัญหาร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มต้นในทุกกระบวนการ⁽⁷⁾

ข้อเสนอแนะ

1. หลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาทที่พัฒนาขึ้นนี้ มีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรมที่อยู่ในพื้นที่ลักษณะเดียวกันเท่านั้น เนื่องจากมีลักษณะความเป็นอยู่และ พื้นฐานการรับรู้ใกล้เคียงกัน ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ควรปรับปรุงกิจกรรมการอบรมให้มีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม โดยเฉพาะการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม การอบรมตลอดเวลา
2. ควรใช้หลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง “โรคไข้เลือดออก” สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดชัยนาทนี้ กับ พื้นที่ที่มีปัญหาโรคไข้เลือดออกจริง โดยเฉพาะ พื้นที่ที่มีผู้ป่วย/ผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้อัตราสูง เพราะประชาชนจะ เกิดความตระหนักในการป้องกันโรคอยู่บ้างแล้ว ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น
3. เนื้อหาของหลักสูตร ควรเปลี่ยนแปลงตามสภาพและตรงกับความต้องการของชุมชน
4. กิจกรรมในการอบรมที่เหมาะสม ได้แก่ การซักถาม การอภิปรายแสดงความคิดเห็น การนำเสนอ ประสพการณ์ และการแสดงบทบาทสมมติ

เอกสารอ้างอิง

1. สงัด อุทรานันท์. *พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร : เซ็นเตอร์พับลิคเคชั่น. 2528.
2. วิชัย วงษ์ใหญ่. *การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
3. ภิญโญ สาร. *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช. 2516.
4. นักรบ ระวีการณ และคณะ. *การจัดการอบรมและการเป็นวิทยากร*. นครปฐม :โครงการศึกษาต่อเนื่อง,มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
5. สถาบันควบคุมการบริโภคยาสูบ. *เอกสารประกอบการอบรม “วิทยากรเพื่อส่งเสริมการไม่สูบบุหรี่รุ่นที่ 7”* นนทบุรี : สถาบันควบคุมการบริโภคยาสูบ, 2539 : 37-39. เอกสารอัดสำเนา.
6. คณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน, สำนักงาน. *แผนงานสาธารณสุขมูลฐานในแผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก, 2540
7. ธาณิชร์ สุธีประเสริฐ. *การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา เรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.